

A farsangi vénlánycsúfolás

A régi paraszti életben a párválasztásnak, a házasságkötésnek is szabott ideje volt. Szüret után, az őszi mezei munkák befejeztével egymást érték a faluban a lakodalmak. Csak farsang végén derült ki, hogy az eladósorban levő lányok közül kik várták hiába a kérőket, kik maradtak pártában. Ezeket az otthon maradt lányokat a falu legényei és fiatal házasemberei, de néhol még a gyerekek is kicsúfolták „farsang farkán”, húshagyókedden.

Szatmárban húshagyókedden a „kongózás” járta. A legények kolompokkal, üres fazekakkal csörömpölve, ostorral pattogatva végigjárták a falut, s el-elkurjantották magukat a pártában maradt lány ablaka alatt:

„Húshagyó húshagyó,

Itt maradt az eladó!”

A Tisza menti községekben „szűzgulyahajtás”-nak nevezték a vénlánycsúfoló szokást, mert a legények ilyeneket kiabáltak:

„Kinek van eladó lánya, hajtsa ki a szűzgulyára!”

„Húshagyó, húshagyó,

Itt is van egy vén tinó!”

Vas megyében magam is gyűjtöttem farsangi vénlánycsúfoló rigmust. Az idősebbek szerint a legények ezt kiabálták a lányok ablakánál:

„Tollas kosár az ágy alatt,

Itt maradtál anyád alatt!”

A csúfolkodásra válaszul sokszor egy-egy bögre hamu vagy forró víz zúdult, netán valamilyen rossz fazék repült ki az ablakon bosszús szavak vagy hasonlóan csípős rigmus kíséretében:

„Emelj tőké, szakaggy meg,

Mír nem házasottál meg!”

A tőkeemelés, a tőkehúzás általánosan ismert vénlány-, vénlegénycsúfoló szokás lehetett valamikor, mert a Dorottyához (1799) írt jegyzeteiben Csokonai is említi: *„Tőkét vonni. Szokásban nagyon sok helyeken, hogy mikor a fársáng elmúlik, a meg nem házasodott ifjakkal és férjhez nem ment leányokkal valamely darab fát vagy tőkét nevetségnek okáért megemeltetnek, vagy egy helyről más helyre vitetnek.”* A tőkehúzás finomabb változata az – teszi még hozzá a költő –, hogy levélbe zárt faszilánkot, zsindelydarabot, forgácsot tesznek a kifigurázandó személy zsebébe.

Hazánk nyugati részén még a két világháború között is élő szokás volt tőkét húzatni a falu utcáján a pártában maradt lányokkal. Egy göcseji leírás szerint a vénlánycsúfolás valóságos színjátékká kerekedett:

„Alig hogy pirkad, máris zajos a falu. A legények hatalmas fatöncöket húznak, vonszolnak maguk után: a férjhez menendő, de otthon cseppent leányzó hajlékának küszöbére gördítik ... Egy barátnak öltözött legény ... sorra kopogtatja a lányos házak ajtajait, s dörögő hangon énekl:

„Ecce neki, dáridom,

A farsangi vénlánycsúfolás

Írta: Küllős Imola

2024. február 13. kedd, 00:00 - Módosítás: 2023. november 15. szerda, 17:42

a farsangot bevártam,

De vőlegényt nem kaptam,

Jaj, de hoppon maradtam!

Várok még egy farsangot,

tán majd valakit fogok.

S ha vőlegényt nem kapok,

apácának beállok...”

Az utolsó soroknál csuhás uram már forgatja ide-oda a fejét, hogy merre tágasabb, mert a megszomorodott szívű leányzók, hallva a gúnydalt, sodrófával, seprűvel, guzsallyal rontanak rá. Ő számít is ilyesmire, mert a csuha ugyancsak ki van tömve. Ilyenkor burgonyaolvasóját forgatva nyöszörög:

„Jaj, drága jó szüzeim,

kedves egyetleneim,

A farsangi vénlánycsúfolás

Írta: Küllős Imola

2024. február 13. kedd, 00:00 - Módosítás: 2023. november 15. szerda, 17:42

ne bántsátok tagjaim,

(Hisz) ropognak már csontjaim!

Kaptok férjet százat is,

mellé még hét bölcsőt is,

jaj, csak jaj, ne bántsatok,

hisz már menni sem tudok!

A tökehúzás emlékeit népdalaink azokon a vidékeken is őrzik, ahol maga a szokás már feledésbe merült. Például a bakonyi Szentgálon ezt éneklük:

„Heje, huja, hopaja,

A hamvazó szerda,

Húztok, lányok, törzsöket

A szentgáli útra..."

A falusi „vénlányoknak” nem volt könnyű az életük. Sok olyan népdalunk van, amelyben keseregnek a sorsukon, fogadkoznak, hogy bárkihez hozzámennének, ha fejkötőt tehetnének végre a fejükre. A pártában maradt parasztlány ugyanis kívül rekedt a falu közösségén. A lányok között már nemigen volt helye, az asszonyok pedig nem fogadták be maguk közé. Családja is mostohán bánt vele, lépten-nyomon éreztette, hogy csak kenyérpusztító a háznál.

A farsangi vénlánycsúfolás egyike azoknak a népszokásoknak, amelyek közvetett módon, tréfás-gúnyos formában – mai felfogásunk szerint túlságosan nyersen, durván – figyelmeztették a fiatalokat a paraszti közösség íratlan törvényeire, esetünkben a családalapításra.

Forrás: Élet és Tudomány 1977. XXXII. évfolyam, 7. szám. 204-205.